

DEMOKRATISKE OG POLITISKE IDEOLOGIER

DA OMKEMT

Indhold

Holdnings- og argumentationsøvelse om samfundets indretning. Materialet udgør en række udsagn om, hvordan samfundet bedst indrettes, som eleverne skal forholde sig til og efterfølgende relatere til forskellige politiske ideologier og tænkere, og endelig til danske politiske partier. Materialet giver de studerende mulighed for at forholde sig til deres egne holdninger og reflektere over forskellige tilgange til det politiske univers ud fra en stillingtagen til, hvilken type samfund, der er bedst for et land og et folk.

Formål

Øvelsen skal give eleverne en konkret forståelse af, at de politiske holdninger tager afsæt i forskellige politiske ideologier. Eleverne arbejder med deres kompetencer i at lytte aktivt til hinanden og til at argumentere.

Fag

Samfundsfag, dansk, historie

Tidsforbrug

3 lektioner á 45 minutters varighed (evt længere hvis de også skal forholde sig til de politiske partier).

Materialer

Bilag 1: Elev-ark med "Udsagn om samfundets indretning" svarende til antallet af studerende

Bilag 2: Svar-ark til udsagn.

Bilag 3: Elev-ark med "Introduktion til de politiske ideologier"

Beskrivelse

1. Gruppearbejde og præsentation

Eleverne læser de politiske udsagn igennem og beslutter, hvilke udsagn de er enige eller mest enige i, og går sammen to og to og forbereder en fremlæggelse, hvor de begrundes, hvorfor de er enige i det udsagn, de har valgt. Herefter fremlægger grupperne deres argumenter i klassen, hvor de underbygger, hvorfor de er enige i udsagnet. Med afsæt i fremlæggelserne faciliterer læreren en diskussion af de forskellige holdninger.

2. Oplæg om de forskellige politiske ideologier

På baggrund af bilag 3 holder eleverne oplæg om de forskellige politiske ideologier og de syn på samfundets indretning, som ideologierne repræsenterer. For at fremme en diskussion og undgå at eleverne under øvelsen ideologisk bliver sat i bås eller sætter sig selv i bås, kan grupperne eventuelt debattere og fremlægge en anden ideologi end den, der umiddelbart lægger sig op af det udsagn de har valgt.

Opsamling og refleksion

På baggrund af oplæggene afrundes øvelsen med at bede eleverne identificere de politiske skoler, der ligger bag hvert enkelt udsagn. Herefter kan grupperne sammenligne og problematisere de politiske udsagn med de politiske partier i Danmark.

Supplerende materiale

Den Store Danske Encyklopædi – opslag om politisk filosofi:

http://www.denstoredanske.dk/Samfund,_jura_og_politik/Filosofi/Oldtidens_filosofi/politisk_filosofi

Demokratikanon

<http://www.e-pages.dk/uvm/6/>

Democracy-handbook.org er en kombination af ekspert- og brugergenereret viden og en kombination af en bog og en wiki. Håndbogen er på dansk og kapitlerne er korte, lige ud ad landevejen og dækker det helt basale <http://democracy-handbook.org>

Folketingets hjemmeside har en demokratidel, der både fortæller om demokratiets historie og partiernes politik: <http://www.ft.dk/Demokrati.aspx>

Anette Faye Jacobsen (2008): 'Menneskerettigheder, demokrati og retssamfund', Gyldendal. ISBN: 978-87-02-04590-1. Med tilhørende hjemmeside, der indeholder opgaver til hvert tema i bogen. <http://www.temabogsamfundsfag.gyldendal.dk/menneskerettigheder/kap3.html>

Elev-ark

1. Staten må kun gribe ind i den personlige frihed, hvis indgrebet bringer større lykke til de fleste.
2. Politiske partier er skadelige, fordi de splitter folk og fører til unødige konfrontationer.
3. Målet for en stat er at sikre frihed og retssikkerhed, så alle borgere kan beregne deres muligheder
4. Strejker bør forbydes, fordi de udfordrer autoriteterne.
5. Først når staten er ophørt med at eksistere, er samfundet frit.
6. Mennesket er fra naturens side godt, men er blevet korrumpet af samfundsudviklingen.
7. Samfundet bør styres af eksperter såsom forskere, ingeniører og kunstnere.
8. Mennesket er grundlæggende egoistisk og ville skade hinanden hvis de ikke var underlagt statslig kontrol
9. Statens vigtigste rolle er at beskytte individets rettigheder, og borgeren har ret til at gøre oprør, hvis staten krænker disse rettigheder.
10. Mennesket er ikke i stand til at forudsige følgerne af større forandringer i samfundets institutioner.

Bilag 2 - Svar-ark

Svar-ark ang. udsagn om samfundets indretning

(NB! Bemærk at flere tænkere kan tilslutte sig de samme udsagn)

1. Staten må kun gribe ind i den personlige frihed, hvis indgrebet bringer større lykke til de fleste. (Mill)
2. Politiske partier er skadelige, fordi de splitter folk og fører til unødigt konfrontation. (Rousseau)
3. Målet for en stat er at sikre frihed og retssikkerhed, så alle borgere kan beregne deres muligheder. (Montesquieu)
4. Strejker bør forbydes, fordi de udfordrer autoriteterne. (Burke)
5. Først når staten er ophørt med at eksistere, er samfundet frit. (Marx)
6. Mennesket er fra naturens side godt, men er blevet korrumpet af samfundsudviklingen. (Rousseau)
7. Samfundet bør styres af eksperter såsom forskere, ingeniører og kunstnere. (Saint Simon)
8. Mennesket er grundlæggende egoistisk og ville skade hinanden, hvis de ikke var underlagt statslig kontrol. (Hobbes)
9. Statens vigtigste rolle er at beskytte individets rettigheder, og borgeren har ret til at gøre oprør, hvis staten krænker disse rettigheder. (Locke)
10. Mennesket er ikke i stand til at forudsige følgerne af større forandringer i samfundets institutioner (Burke)

Elev-ark

Bilag 3 - Introduktion til de politiske ideologier

Liberalisme

Hovedtræk:

Liber betyder "fri" på latin, og liberalisme er således en politisk ideologi, der værner om det enkelte menneskes frihed. Grundtanken er, at hver person har nogle naturlige rettigheder såsom retten til liv, frihed og privat ejendomsret, som han/hun kan gøre med, hvad han/hun vil, blot det ikke krænker andres rettigheder. Det er statens vigtigste rolle at sikre de enkelte menneskers rettigheder mod overgreb, men staten må samtidig ikke vokse sig for stærk og omfattende.

Hovedtænkere:

Thomas Hobbes (1588-1679) formulerede under indtryk af krigens gru en teori om mennesket som et ekstremt selvisk individ, hvis handlinger grundlæggende styres af begær og selvopholdelsesdrift, og som konstant konkurrerer om de sparsomme goder. Mennesket vælger derfor - ved en samfundspagt - at overgive sin naturgivne ret til en magthaver. I denne tænkning opfattes samfundet som en sum af enkeltindivider. De samfundsmæssige institutioner og normer er bevidst skabt af rationelle individer med henblik på at varetage bestemte interesser og har derved ingen selvstændig eksistens, men kan ændres ved bevidste beslutninger.

John Locke (1632-1704) var den første, der kombinerede ønsket om at værne om de individuelle frihedsrettigheder med en tredeling af magten, således at den udøvende, lovgivende og dømmende magt var uafhængige af hinanden. Locke erkender, at der findes uorden og lovbrydere, hvorfor mennesket i en samfundspagt afgiver en del af sin frihed til en instans, som skal holde loven ved lige ved opklaring af forbrydelser, dømme og straffe. Locke betonede også borgernes ret til at gøre oprør, hvis staten krænker de individuelle rettigheder, selv hvis det skyldes et godt formål. Dertil er Locke fortalende for en adskillelse af stat og kirke og for tolerance overfor forskellige religioner.

Inspireret af Locke arbejdede Charles de Montesquieu (1689-1755) videre med, hvordan statens magt kan kontrolleres og begrænses i form af magtens tredeling og en stærk retsstat. Målet for en stat er at sikre borgernes frihed, som hos Montesquieu er det samme som borgernes retssikkerhed. Derved kan alle borgere beregne deres muligheder. Montesquieus tanker om magtens tredeling blev en hjørnesteen i 1700- og 1800-tallets demokratiske gennembrud i USA og Europa og hovedinspiration for USA's forfatning, og flere staters nuværende forfatninger.

John Stuart Mill (1806-1873) mente, at indgreb i den enkeltes frihed kun kan tåles, hvis det tager sigte på at beskytte andre. For Mill var ejendomsret ikke et absolut krav, men et indgreb i friheden skulle altid kunne forsvares med, at det bringer større lykke til de fleste. Mill

gik således ind for total ytringsfrihed, da han ikke anså fx fornærmelser for at kunne skade nogen. Mill ser farer ved demokratiet og dets tendens til at ensrette og undertrykke mindretallet og mente, at demokratisk deltagelse styrkede folket, og at valgretten også skulle gælde de fattige. Mills tilgang til liberalismen er pragmatisk og har dannet baggrund for socialliberale opfattelser, som tager udgangspunkt i liberale markedsøkonomiske principper og den personlige frihed, men samtidig går ind for samfundets sociale ansvar. Socialliberalisme og konservatisme ligner derfor på mange måder hinanden.

Liberalismens udvikling:

Liberalismen har haft forskellige fortolkninger til forskellige tider og i forskellige lande. I USA og Storbritannien står liberalisme for en venstreorienteret, socialliberal opfattelse, der lægger vægt på statens ansvar for de dårligst stillede. I Europa og Danmark er liberalisme oftest knyttet til en højreorienteret ideologi med en mere kritisk holdning overfor staten (neoliberalisme), selvom fortolkninger som i USA også kan forekomme.

Liberalister er dog fælles om at forsvare retsstaten over for vilkårlig magtanvendelse. Fred er et af de vigtigste mål, der bl.a. kan opnås gennem frihandel, idet det er i alles interesse og derfor dæmper konflikter. Stridigheder mellem stater skal afgøres ved juridiske procedurer fastlagt af internationale organisationer. Således er der liberale tanker bag både Folkeforbundet og de Forenede Nationer.

Liberalisme i Danmark:

I den europæiske og danske betydning af liberalisme forventes staten at sikre de grundlæggende borgerrettigheder og sørge for beskyttelse ved hjælp af politi, militær, og et grundlæggende sundheds- og skolevæsen. Derudover skal staten blande sig mindst muligt i den enkeltes liv – en såkaldt minimalstat. Når man i liberalistiske kredse taler om aktivt medborgerskab, er det de individuelle borgerlige og politiske rettigheder, der er i centrum, som f.eks. trosfrihed og ytringsfrihed.

I Danmark vandt liberalismen frem blandt borgerskabet i 1830'erne og 1840'erne i en nationalliberal bevægelse. Siden blev liberalismen overtaget af bønderne og partiet Venstre, der i dag kalder sig for Danmarks Liberale Parti. Det Radikale Venstre har også liberale elementer, om end de er af mere socialliberal karakter.

Socialisme

Hovedtræk

Socialis betyder 'samfundsmæssig', på latin og er afledt af socius, der betyder 'kammerat' eller 'forbundsfælle'. Socialismen udfordrer liberalismens tanker om den private ejendomsret og mener, at produktionsmidlerne (fx fabrikker, finansielle institutioner, infrastruktur etc.) skal underlægges politisk kontrol eller kollektivt ejerskab og komme alle samfundets medlemmer til gode. Materielle og sociale goder skal fordeles retfærdigt, og det samfund som skal realisere disse målsætninger, skal styres af samfundsmedlemmerne på den mest mulige direkte måde.

Hovedtænkere

Jean-Jacques Rousseau (1712-1778) var en af de første tænkere, der angreb forestillingen om den private ejendomsret og anses derfor som forløber for den moderne socialisme og kommunisme. Rousseau mente, at mennesket er godt fra naturens side, men at civilisationen og samfundet har korrumpet det. Han mente, at udviklingen af viden havde givet staterne for meget magt, hvormed mennesket havde mistet sin frihed. Han konkluderede deraf, at den materielle fremgang havde undermineret muligheden for oprigtige venskaber og erstattet dem med misundelse, frygt og mistænksomhed. Rousseau udfordrede antagelsen om, at majoriteten altid har ret, og mente, at staten skulle sikre frihed, lighed og retfærdighed for alle, ligegyldig hvad flertallet måtte mene.

Politiske partier så Rousseau som udtryk for splittelse, ikke enhed.

Saint-Simon (1760-1825) introducerede termen socialisme. Han talte for, at samfundet skulle bæres af videnskaben, og at eksperter som forskere, ingeniører og kunstnere skulle bestemme indenfor deres egne områder. Adelen skulle afløses af 'de nye producenter', og præsterne af forskerne. De nationale statsapparater skulle erstattes af en europæisk union med et minimum af centraliseret magt og et maksimum af lokalt selvstyre på virksomhedsniveau med fagforeninger og andre organisationer.

Karl Marx (1818-1883) er den mest betydningsfulde tænker i socialismens historie. Sammen med vennen og medforfatteren Friedrich Engels udviklede han en teori om, at alle samfund gennemgår faste udviklingstrin fra kapitalismen over socialismen til kommunismen og det klasseløse samfund. Marx mente, at staten er et redskab for den herskende klasse til at undertrykke underklassen. Under kapitalismen gøres arbejderen til en viljeløs slave af arbejdet og et vedhæng til de produktionsmidler, som ikke ejes af arbejderen selv, men af kapital-ejerne. Arbejdet bliver dermed fremmedgørende og ufrit, og arbejderen mister sig selv. Der udvikles en arbejderbevægelse, som i sin kamp for at få kontrollen over produktionen, kan frigøre sig fra den kapitalistiske udbytning og skabe et socialistisk samfund frit for undertrykkelse og privat ejendomsret. Da ingen ejer produktionsmidlerne, vil alle arbejde, hvorved samfundet bliver rigt, og klasseinddeling og uligheder ophører, hvorved staten vil visne og samfundet blive frit.

Socialismens udvikling

Nogle socialister har talt for en nationalisering af produktionsmidlerne, som i den centralistisk styrede økonomi i Sovjetunionen, mens andre har talt for en statslig kontrol af kapitalen indenfor rammen af en markedsøkonomi, som i Jugoslavien, Ungarn, Østtyskland og Kina i 1970'erne og 1980'erne.

Siden er Østeuropa brudt sammen efter Berlinmurens fald i 1989 og til Sovjetunionens kollaps i 1992, og samfund, der kalder sig socialistiske er forsvundet fra Europa og findes nu kun i Cuba og i Asien. Nordkorea og Cuba er i alvorlig krise, Kina og til dels Vietnam er ved at tilpasse sig markedsøkonomien, hvilket på sigt forventes at have indflydelse på styreformenten.

Socialisme i Danmark

Det eneste socialistiske parti i den oprindelige forstand i Folketinget er Enhedslisten, der hverken går ind for den private ejendomsret eller markedsøkonomi. Socialistisk Folkeparti (SF) ønsker officielt fortsat kollektivt ejerskab, men accepterer den private ejendomsret og markedsøkonomi. Socialdemokratiet kan ikke betegnes socialistisk længere, men snarere som demokratisk socialisme i sit arbejde for en ligelig indkomstfordeling i samfundet og indførelse af socialisme ved hjælp af reformer inden for rammerne af en begrænset form for kapitalistisk markedsøkonomi med privat ejendomsret.

Konservatisme

Hovedtræk

Conservare betyder 'bevare' på latin, og konservatisme lægger vægt på at bevare det bestående samfund, institutioner og fælles værdier som historie, stand, kultur, tradition, slægt og ære. Konservatismen opponerede mod Liberalismens og Socialismens revolutionære ideer og mente i stedet, at den gode samfundsform udvikles evolutionært, gennem en rolig historisk proces baseret på generationers opsamlede klogskab, jordnære fornuft og intuition. Staten anses ikke som et nødvendigt onde (som fx nogle liberalister gør det), men for et fællesskab, der har en værdi i sig selv og et eget moralsk ansvar og pligt til at sørge for de svage, ligesom borgerne har et ansvar for sig og sine. Der hersker en naturlig orden, hvor den private ejendomsret indgår som et bærende element, og hvor mennesker er født til at have forskellige roller i samfundet. De roller skal de acceptere, for at samfundet skal være stærkt – at udfordre autoriteterne er destabiliserende for samfundet.

Hovedtænkere

Edmund Burke (1728-1797) regnes som konservatismens fader. Burke mente, at samspillet mellem menneskene i et samfund er så kompliceret, at mennesket ikke kan forudsige følgerne af større forandringer i samfundets institutioner. Han opponerede mod oplysningstidens, liberalismens og revolutionens syn på det enkelte individs evne til at udvikle sig alene ad fornuftens vej og konstruere et nyt samfund. I en kritik af den franske revolution afviste Burke enhver abstrakt idé om frihed som ledetråd for politisk handlen. Han hævdede, at lighed er imod naturen, og forkastede idéen om broderskab som forvirret. Til gengæld

støttede han de amerikanske koloniers uafhængighedskamp mod Storbritannien, som han anså for en konservativ revolution, idet han mente, de blot krævede traditionelle engelske værdier tilbage i en tid, der var domineret af kapitalisme.

Konservatismens udvikling

Ansvar er et centralt begreb i konservatismen, som ofte har været kombineret med et ønske om en stærk stat, som det skrøbelige menneske til eget bedste måtte underordne sig, og ofte også et stærkt nationalt forsvar. I slutningen af 1800-tallet udsprang socialkonservatismen fra konservatismen. Social-konservatismens tilhængere mente, at man skulle hjælpe de fattige arbejdere, og at alle skulle have en rimelig levestandard. Dette var også et forsøg på at modvirke revolution og oprør i datidens arbejderklasse, som det bl.a. sås i Tyskland, hvor de socialistiske ideer og den socialdemokratiske fremmarch blev søgt standset ved at introducere en moderne sociallovgivning med syge-, ulykkes- og socialforsikringer.

Konservatisme i Danmark

Det Konservative Folkeparti har både klassiske konservative og socialkonservative træk, mens de socialkonservative træk også kan ses hos Dansk Folkeparti og Ny Alliance.

Følg med på
facebook.com/demokratifordi

Besøg os på
www.demokratifordi.dk

